

Naisvankien tarinoita väkivallasta

Uhridiskurssia moninaistavat pienet kertomukset ja vivahteikas toimijuus

VERA VIROLAINEN

Naisten tekemää väkivaltaa selitetään useimmiten uhridiskurssilla. Väkivaltaa kokee-
neet ja käyttäneet naisvangit perustavat itsekkin väkivaltakertomuksensa kohteesta
tekijäksi päätyminen tarinalle, mutta uhridiskurssin painottamisessa on narratiivi-
kohtaisia eroja. Artikkelissa tarkastellaan kolmea eri tavoin toimijuutta konstruoivaa
narratiivia.

.....
English summary at the end of the article

Johdanto

Väkivalta esiintyy moniulotteisesti vankilaan joutu-
neiden naisten elämänkuluissa. Suomalaisista
naisvangeista joka kolmas on kokenut lapse-
na seksuaalista väkivaltaa ja joka neljäs fyysistä
väkivaltaa, ja kaksi kolmesta ilmoittaa kokeneensa
parisuhdeväkivaltaa (Viitanen 2013). Nais-
vankien rikokset ovat tyypillisimmin väkivaltari-
koksia, jotka naiset ovat kohdistaneet heille tut-
tuihin ihmisiin, erityisesti miespuolisiin seurus-
telukumppaneihin tai puolisoihin (Weizmann-
Henelius 2004; Kääriäinen & Danielson 2017).
Suomessa väkivaltarikosten osuus tuomioista on
poikkeuksellisen korkea verrattuna muuhun Eu-
rooppaan (Lehti & al. 2017), missä naisvankien
yleisimmät rikosnimikkeet ovat omaisuus- ja
huumausainerikokset (Viitanen 2013). Naisvan-
kien tiedetään olevan yhteiskunnallisesti ja sosiaa-
lisesti miesvankejakin syvemmällä marginaalissa
traumojensa, sairauksiensa ja työkyvyttömyyten-
sä vuoksi. Vankilaan joutuneet naiset ovat määräl-
lisesti ja yhteiskunnallisen positionsa osalta mar-
ginaalinen joukko, jota yhdistää rankka väkivalta-
tausta. Tällainen tausta aiheuttaa erityisiä tarpeita
sosiaali- ja terveysalan palvelujärjestelmälle. (Nai-
set näkyväksi 2008.) Naisten omasta väkivaltaker-
ronnasta on vain vähän kotimaista tutkimustietoa

(ks. Lattu 2016; Venäläinen 2017), jota kuiten-
kin tarvittaisiin naisten väkivallan ymmärtämisen
monipuolistamiseksi ja ammatillisten kohtaamisen
kehittämiseksi.

Tarkastelen artikkelissani haastattelemieni
väkivaltaa kokeneiden ja käyttäneiden naisvankien
tapoja kertoa moniulotteisesta asemitumisestaan
väkivaltaan. Analysoin tapoja, joilla naiset kon-
struoivat väkivaltaa, eli kuinka he kertovat väki-
vallan sisällöstä, konteksteista ja syistä. Ymmärrän
väkivallan laaja-alaisena ilmiönä niin materiaalisi-
ne kuin diskursiivisine ulottuvuuksineen. Väki-
valta on erittäin materiaallinen ilmiö – onhan se uh-
kaavia, haavoittavia tai kuolettavia tekoja, joilla on
konkreettisia seurauksia vammoista traumoihin ja
huostaanotoista vankeustuomioihin ja niin edel-
leen. Väkivalta on olennaisesti myös diskursiivista,
kun tietyt haavoittamiset nimitään väkivallaksi ja
toisia ei. Keskityn tässä tutkimuksessa diskursiivi-
seen ulottuvuuteen tehdäkseen näkyväksi naisvan-
kien tapoja merkityksellistää väkivaltakokemuk-
siaan kertomuksissaan. Kertomukset ovat juonel-
liseksi rakennettuja, usein nykyhetkestä mennei-
syyteen suuntautuvia selontekoja, joilla tapahtu-
mia suhteutetaan toisiinsa (Jokinen 2000). Nar-
ratiivisessa tutkimuksessa näitä suhteita voidaan
parhaimmillaan uudelleenjäsentää tavoilla, jotka
tuovat kertojille etäisyyttä kipeisiin kokemuksiin

ja ilmaisevat vaihtoehtoisia kertomusten tulkin-
nan tapoja, kuten vaikkapa onnistumisen paikko-
ja epäonnistumiskertomuksessa (Laitinen & Uu-
sitalo 2008).

Rikostaustaisten naisten on esitetty neuvottele-
van kolmen vakiintuneen väkivaltadiskurssin kans-
sa. Naiset ovat suhteuttaneet identiteettejään ”uh-
rin”, ”hullun” ja ”pahan” diskursseihin. Naisten vä-
kivaltaa on tarkasteltu avuttomuutta ja passiivi-
suutta painottavasta uhri-näkökulmasta, patologi-
soiden psykologiasta ja psykiatriasta ammennetulla
hulluusdiskurssilla tai tietoisien pahoin toimimisen
ja hirviömyisyyden kautta pahuusdiskurssilla. Nais-
ten oma kerronta on tukeutunut ennen kaikkea uh-
ridiskurssiin, jolla korostetaan väkivallan kokemuk-
sia ja toimintaa reaktionäköisen väkivaltaisen miespuoli-
sion toimintaan. (Comack & Brickey 2007.) Myös
Emmi Latun (2016) ja Satu Venäläisen (2017) tut-
kimuksissa naisvankien väkivaltapuhe liittyy sel-
västi, joskaan ei jännitteettä, uhridiskurssiin. Uh-
ridiskurssissa naisen toimijuudelle, eli toiminnal-
le mahdollisuuksineen, resursseineen ja ehtoineen
(Ronkainen 2008b), jää vain vähän tilaa, sillä valtaa
enemmän omaavana toimijana on (väki)valtaa nais-
seen käyttänyt henkilö, jonka tekoihin nainen reagoi
väkivallalla (Comack & Brickey 2007).

Tämän tutkimuksen aineistossa uhridiskurs-
si on väkivallan käytöstä kertomisen lähtökohta
ja peilauspinta, sillä kerronta rakentuu väkivallan
kokijuiden taustalla oman väkivaltakäyttäytymisen
selittämiseksi. Toimijuutta neuvotellaan kuiten-
kin tätä lähtökohtana olevaa diskurssia vasten
tavoilla, jotka tuovat väkivallan selittämiseen vi-
vahteikkua. Tarkastelen artikkelissani tutki-
mukseen osallistuneiden naisten tapoja moninais-
taa uhridiskurssia. Analysoin naisvankien kerron-
nassaan konstruoimaa toimijuutta, jota rakenne-
taan menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden
jatkumolla. Tutkin naisten väkivaltakertomusten
vivahteita suhteessa aineistossa valtavirtaiseen uh-
ridiskurssiin ja narratiiveissa moninaisesti raken-
tuvaa toimijuutta.

Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

- Millaisia vivahteita naisvankien väkivaltaker-
tomuksissa esiintyy suhteessa uhridiskurssiin?
- Millaista toimijuutta naiset tuottavat itselleen
väkivaltakertomuksissa?

Väkivallan toimijuus ja kerronnallisuus

Sukupuolistuneen väkivallan viitekehysessä vä-
kivalta ymmärretään sukupuolten välisten suh-
teiden järjestämisen välineenä, johon kietoutuvat
myös seksuaalisuus ja valta. Viitekehystä on käy-
tetty erityisesti miesten naisiin kohdistaman pari-
suhdeväkivallan tutkimukseen, jonka mukaan ta-
pamme oikeuttaa väkivallan tekoja ja vastuullis-
taa väkivallan osapuolia ovat sukupuolistuneita.
Vastuuta väkivallasta sysätään sen feminiiniselle
kohteelle, joka nähdään passiivisena luovuttajana
haavoittavaan ihmissuhteeseen jäädessään, mutta
jolta odotetaan väkivallan traumaattiset seurauk-
set ohittaen voimia irrottautua haavoittavasta elä-
mäntilanteestaan. (Esim. Husso & al. 2017.) Su-
vi Ronkaisen (2008b) mukaan tällainen väkivallan
särkyvyyden torjuminen juontaa juurensa sotiem-
me aiheuttamiin kollektiivisiin traumoihin ja nii-
hin liittyvään hiljaisuuden kulttuuriimme. Itsenäi-
sen selviytymisen vaatimus on yhteiskunnassam-
me niin syvälejuurtunutta (mt.), että voidaan pu-
hua ”selviytymisen kulttuurisesta pakosta” (Ron-
kainen 2008a, 50). Selviytymiskysymykseen liit-
tyy *toimijuus*, eli ihmisen mahdollisuuksien, va-
lintojen ja toiminnan välinen suhde, jota muo-
vaa yksilön paikantuminen yhteiskunnalliseen ja sosi-
aaliseen ympäristöönsä (Ronkainen 2008b). Ana-
lysoin, millaisena selviytymispakon kulttuurin ke-
hystämä toimijuus näyttäytyy väkivaltarikoksista
tuomittujen naisten moniulotteisessa positioitu-
misessa väkivaltaan. Kyseenalaistaakseni väkival-
lan kokijoiden vahvan toimijuuden vaatimusta
huomioin myös *pienen toimijuuden* (Honkasalo
2013), jolloin analysoin muun muassa tekemättä
jättämisistä, asiantilojen ylläpitämistä ja sietämistä.

Käsitän aiemman tutkimuksen (esim. Venä-
läinen 2017; Lattu 2016; Hester 2012) pohjal-
ta, että naiset rakentavat kertomuksiaan omasta
väkivallan käytöstään ja toimijuudestaan ensisi-
jaisesti väkivallan kohteesta tekijäksi päätyminen
narratiiville. Analysoin kerrontaan liitettyjen mer-
kitysten kautta kyseisen narratiivin moninaisuut-
ta ja toimijuuden vivahteikkua. Kertomuksil-
la selitämme tekojamme ja valintojamme (Kaa-
sila 2008). Konstruktionismiin perustuvassa nar-
ratiivisessa tutkimuksessa mielenkiinto on kerto-
jan tavoissa antaa erilaisia merkityksiä tapahtumil-
le ja siten identiteetilleen ja toiminnalleen (Law-
ler 2002; Jokinen 2000). Narratiivit ovat kulttuu-
risesti paikantuneita, eli ne kiinnittyvät tiettyyn
aikaan ja paikkaan, eivätkä kaikki niistä ole kai-

kille mahdollisia. Narratiiveja arvotetaan kertojan yhteiskunnallisen aseoitumisen kautta – mitä enemmän valtaa puhujalla on, sitä uskottavampia hänen narratiivinsa ovat. (Lawler 2002.)

Sovellan *pienten kertomusten* orientaatiota, jossa tarkastellaan katkoksia, ristiriitoja ja vaikene-misia tärkeinä kerronnan piirteinä (ks. Georgakopoulou 2015). Analyysin kohteeksi otetaan myös kertomukset, jotka eivät täytä perinteisen narratiivin tarkkoja kriteereitä rakenteensa (alku, keskikohta ja lopetus) ja sisältönsä (pitkä omaelämäkerta 'neutraalin' haastattelun suurena kertomuksena) osalta. Pienet kertomukset voivat menneisyyden lisäksi koskea parhaillaan meneillään olevia tai hypoteettisia tapahtumia taikka tulevaisuutta. Epänormatiivisilla pienillä kertomuksilla voidaan haastaa valtanarratiiveja. (Mt.) Pienten kertomusten analyysissä tarkastellaan usein vuorovaikutusta, jossa tutkimukseen osallistuja ja tutkija tuottavat kerrontaa ja identiteettejä, mutta tämän tutkimuksen fokus on naisvankien kerronnan keinoissa ja sisällöissä. Käytän jatkossa kertomuksen käsitettä viitattessani lyhempiin naisten kerronnan episodeihin, ja tarinaa ja narratiivia käytän synonyymeina käsitellessäni kertomusten muodostamia laajempia kokonaisuuksia.

Aineisto ja analyysi

Tutkimuksen aineisto koostuu yhdentoista naisen kanssa tehdyistä yksilohaastatteluista, joista kymmenen on toteutettu vankilassa ja yksi kuukauden sisällä haastateltavan vankilasta vapautumisesta. Naisista kymmenen suoritti tuomiota väkivaltarikoksesta. Viisi osallistujista oli yli 40-vuotiaita, yksi oli kolmekymppinen ja viisi parikymppisiä. Naisten rikosnimikkeitä olivat pahoinpitely, tapon yritys, tappo, ryöstö, vapaudenriisto ja huumausainerikos. Tuomiot jakautuivat ikäpolvi-en osalta niin, että henkirikoksista tai niiden yrityksistä tuomittuja edustivat yli 40-vuotiaat naiset (paitsi yhdellä heistä oli rikoksena pahoinpitely), nuoremmat naiset taas muita edellä mainittuja rikoksia. Rikokset olivat kohdistuneet puolisoon, entiseen miesystävään, omaan vanhempaan, tuttavaan tai satunnaiseen henkilöön.

Haastattelut olivat puolistrukturoituja ja kerronnallisia, eli esitin naisille viitteellisen teema-rungon kautta avoimia, tarinallisuuden kannustavia kysymyksiä. Toteutin analyysini poimimal-

la haastattelulitteraatioista¹ väkivaltaa käsittelevät kertomukselliset kohdat. Tarkastelin ensin kutakin haastattelua kokonaisuutena, minkä jälkeen vertailin asiasanojen kautta teemoittelemiani aineisto-otteita toisiinsa (ks. Kaasila 2008). Sovelsin Alexandra Georgakopouloun (2015) ideaa kertomuksen tasojen analyysistä keskittyen kerronnan tapojen ja kertojan tasoihin, eli kerronnan kulttuuriseen konventionaalisuuteen ja normatiivisuuteen. Esimerkiksi päihtyneisyyden korostaminen oman väkivallan teon kontekstina edustaa konventionaalista väkivaltaisuuden selittämisen tapaa, jolla moraalisesti epätoivottavaksi kategorisoidun toiminnan laukaisijaksi voidaan osoittaa päihde. Sen sijaan vailla ulkoista laukaisijaa purkautuneen väkivallan selittämiseksi tarvitaan enemmän kerrontaa. (Ks. Brookman 2015.) Kiinnitin kertomusten sisältämien selontekojen analyysissäni huomiota kerronnan määrään ja sanamuotoihin, eli puheenvuorojen moni- ja vähäsanaisuuteen ja oman toiminnan puolustamiseen tai kyseenalaistamiseen liittyviin ilmaisiin, kuten ”no kai se nyt” tai ”kyllähän”. Kertojien osalta analysoin elämäntarinoiden sekä sosiaalisten ja kulttuuristen ryhmien jäsenyyksien kerrontaa (Georgakopoulou 2015), jollaista oli esimerkiksi puhe miesvoittoisiin sosiaalisiin piireihin kuulumisesta ja erottautuminen muista, toisilleen petollisiksi kategorisoiduista naisista.

Kunkin tutkimukseen osallistujan haastattelut analysoituani siirryin etsimään päällekkäisyyksiä yksilöllisten narratiivien väliltä. Aineisto-otteita ryhmittäviksi teemoiksi hahmotin 1) oman väkivallan käytön siihen liittyvine tilanteineen, motiiveineen, kohteineen ja seurauksineen, 2) väkivallan kohteena olemisen kokemukset, 3) väkivallan kohteesta sen käyttäjäksi päätyminen ja 4) väkivallan työstämisen ja suhtautumisen väkivaltaan tulevaisuudessa. Teemoja tarkastelemalla havaitsin naisten kertomusten hahmottuvan kolmen narratiivin ympärille. Nimesin ne kasautumisnarratiiviksi, sisuuntumisnarratiiviksi ja alakulttuurinarratiiviksi heijastaakseni tarinoiden erilaisia dynamiikoita.

Huomionarvoista on, että naisten kerrontaa ovat ohjanneet ennako-oletuksieni perusteella muotoilemani tutkimuksen raja- ja haastatte-

¹ Aineisto-otteiden purkumerkit: Merkintää "(...)" käytän, kun olen jättänyt sanoja pois. Hakasulkeissa esitän puheeseen liittyneitä nonverbaalisia reaktioita ja omia täydennyksiäni. Naisiin viittaan pseudonyymein ja itseeni kirjaimin VV.

lurunko. Tutkimusjoukko on valikoitunutta, sillä tavoitin haastatteluillani naiset, joiden väkivallan kokijuus edelsi tekijyyttä. Lisäksi laatimani haastattelurunko on ohjannut naisten kerrontaa alkamaan nykyhetkestä ja siirtämään katsetta hiljalleen vankila-arjesta vankilaan joutumiseen, omaan rikokseen ja siihen välittömästi ja pidempiaikaisesti liittyneisiin väkivallan kokemuksiin. Rikoksesta kysymisen jälkeen tiedustelin, miten väkivalta on aiemmin näkynyt kertojien elämässä, mikä saattoi tarjota kertojalle narratiivisia aikaisemmilta väkivaltakokemuksilla oman toiminnan selittämistä. Haastattelu aineistonkeruumenetelmänä saattoi painottaa kerrontaa moraalisesti ”turvallisiin” väkivallan muotoihin, kuten itsepuolustukselliseen parisuhdeväkivaltaan. Marginaaliin jäi esimerkiksi lapsiin kohdistuva väkivalta, josta suomalaisilla naisvangeilla on jonkin verran rikostuomioita (Lehti & al. 2017).

Pyrin tutkimuksessani erityiseen eettiseen huolellisuuteen, sillä väkivalta ilmiönä on luonteeltaan haavoittava ja vankitaukaisten ihmisten marginaalinen positio haavoittavuudelle altis. Kävin haastattelujen aluksi naisten kanssa lävitse tutkimuksen periaatteet ja kirjallisen suostumuksen osallistumisesta, joka allekirjoitettiin haastattelun lopuksi. Jaoin naisille yhteystietoja ammattiaputahoista, joihin voi olla yhteydessä, mikäli ilmeneisi tarvetta päästä väkivaltatyön piiriin tai purkaa haastattelun mahdollisesti nostattamia ahdistavia tunteita. Tavoittelin kokonaisvaltaista luottamuksellisuutta niin tutkittavien anonymiteetin suojelemisen kuin sensitiivisen kohtaamisen ja kirjoittamisen osalta (ks. Granfelt 2013; Laitinen & Uusitalo 2008). Sensitiivinen ja ymmärtävä ote vaati minulta useita analyysikertoja ja kirjoituskiertoja opastavan, tutkimukseen osallistujien valintoja arvottavan tulokulman välttämiseksi (ks. Notko 2011).

Sovelsin käsitevalinnoissani ymmärtävää otetta. Tarkastelin toimijuutta ja kerrontaa myös pie- nuuden kautta kyseenalaistaakseni vahvan toimi- juuden normia ja eheiden narratiivien vaatimusta ja voidakseni esitellä naisten kerronnan sävy- jä mahdollisimman hienovireisesti. Kiistellyn uhrikäsitteen (esim. Johnson & Ferraro 2000) osalta olen päätenyt käyttämään uhridiskurssia, kun viittaaan kulttuuriseen tapaamme hahmot- taan naisten väkivallan käyttöä niin, että se joh- tuu haavoittamisen kohteena olemisen kokemuk- sista. Haastattelemieni naisten osalta kirjoitan väkivallan kokijuuudesta ja kohteena olemisesta ja

pyrin näin välttämään tutkimukseni osallistujien kategorisointia ulkoapäin toimijuutta niin vahvas- ti ohittavaan ja leimattuun positioon (mt.). Tah- don kuitenkin välttää selviytymisen pakon vah- vistamista (Ronkainen 2008a), joten mikäli tut- kimukseen osallistuneet naiset olisivat käyttäneet puheessaan sanaa *uhri*, olisin käyttänyt käsitettä artikkelissani enemmän.

Kolme tarinaa väkivallan jatkumolla: kasautumis-, sisuuntumis- ja alakulttuurinarratiivit

Väkivallan kokeminen

Kaikki tutkimukseen osallistuneista naisista sijoit- tivat väkivallan kohteena olemisen kokemuksensa väkivaltaista toimintaansa edeltäviksi tapahtumik- si. Eniten tätä omaa kokemustaustaa painotettiin *kasautumisenarratiiviksi* nimeämässäni tarinassa, jollaista esimerkiksi ”Leeni” rakentaa kasautuneis- ta väkivaltakokemuksistaan kertoessaan:

Kyl mä uskon, että se että mua on niinkön hakattu pal- jon ja alistettu ja semmosta runnomista on tapahtunu, ni mä luulen, et se osittain on varmaan... syy siihen, miks mustaki on sit tullu semmone. Et on sitte lähteny käyttäytyny väkivaltaisesti. Mutta se on myös kans iso tek- kijä, mä en oo koskaan ollu väkivaltanen ketään kohtaan selvin päin. Nii, eli ne päihtet ja just tommoset niinku vahvat huumeet, niinku toi muuntohuume, se PV, ni se, tosi monesta kiltistä ihmisestä tulee, niistä tulee ihan todella hirviöitä.

Leenin puheessa toistuu kertomus väkivallan kokijasta sen käyttäjäksi päätyemisestä ja väkival- lan suhteesta päihtyneisyyteen. Väkivalta on päih- teiden myötä alkanut ilmetä omassa käyttäytymi- sessä, mutta se ulkoistuu päihteen myötä itses- tä erillisen ”hirviön” toiminnaksi. Leeni kertoo haastattelussaan ajautuneensa päihteenkäyt- töön, koska ei ollut käsitellyt lapsuudenkodissaan kokemaansa väkivaltaa. Kertomus, jossa päihtei- den ja väkivallan käyttöä selitetään omilla väki- vallon kokemuksilla, heijastaa aineistolleni leimal- lista tarinaa väkivaltaan ajautumisesta vuosikym- menien aikana kasautuneiden ongelmien kautta. Tällöin oma väkivalta ei ilmennä tietoista toimi- juutta, vaan käytöksen hallitsemattomuutta, pi- kemminkin purkautumista kuin tietoisia valinto- ja. Kasautumien kerrontaan käytettiin suurin osa haastattelukeskustelusta. Useiden, pitkälti työs- tämättömien haavoittumiskokemusten katsotaan rankkuutensa vuoksi selittävän päihdeongelmia, toistuvasti väkivaltaisiin parisuhteisiin ajautumis-

ta ja lopulta omaa väkivaltaista käytöstä.

Seuraava *sisuuntumisnarratiivista* ammentava ”Anitan” kertomus haavoittamisen kohteesta erityiseen toimijuuteen etenemisestä on aineistossa poikkeuksellinen.

Kaikki ihmissuhteet on ollut semmosia [joissa on joutunut väkivallan kohteeksi]. Nii se vaan on, että kyllä se sisu niinkun, se kasvaa. Mut se kasvo ikävä kyllä nyt sitten siihe äärimmäisee mittasuhteeseensa. Ja kato tähänä taktia sitte niinko, koska ite oon niin pieksetty, nin... minä oon niinku ihan oikeesti ylisuojeleva. Sekä äitiä että sisaruksia että varsinkin lapsiani kohtaan. Et ei, heille ei koskaan, ei varmasti koskaan. No, sisarusten miehet, ne tietää. Ja tytärten kumppanit tietää sen, että se on hiuskarvakaa, ni minä lähen kyllä, vaikka miten kaukaa yksin ja konttaamalla, jossei muuta oo. Et koskaan en oo toisia henkilöitä sotkenu asioihin, en ikinä, et mullon semmoset periaatteet... En, en niin sanotusti mitään armeijaa tarvii. Vaan minä käyn yksin hoitamassa. Niinku miehen kuuluu [naurahtaa].

Anita puhuu haastattelussa lähinnä omasta väkivaltarikoksestaan ja väkivaltapotentiaalistaan. Hän selvittää, että on tehnyt rikoksensa impulsiivisesti perhettään suojakseen. Anitan tarinassa mielenkiintoista on, että hän kertoi tarkasti, fyysisiä voimiaan ja taitojaan eritellen, omasta väkivallan käytöstään suuren osan haastattelusta. Vastakun kysyin väkivallan kohteena olemisesta, Anita kertoi lyhyesti kokeneensa parisuhteissaan hyvin rankkaa väkivaltaa, minkä hän selvitti iskostaneen häneen äärimmäisen tarpeen suojella läheisiään.

Anita kertoo suojelevansa perheen naisia maskuliinisesti väkivallalla ja kutsuukin itseään mieheksi. Hän korosti suhtautuvansa naisiin kielteisesti näiden juonittelevuuden vuoksi ja olleensa sosiaalisissa ympyröissään kuin ”yksi jätkistä”. Pesäeron tekemisen naiseuteen voi tulkita johtuvan maskuliinisen, feminiinistä enemmän valtaa sisältävän position tavoittelusta. Kerronta rakentuu heikon uhrinaisen asemoinnista irrottautumiselle, kertoihan Anita toisaalla haastattelussaan pahoinpidelleensä rikoksensa uhria aiemmin saatesanoin ”vittu minä en oo kuule mikään puolustuskyvytön, juoppo vaimos”. Sisuuntumistarinassa uhriudella tunnustetaan olevan kauaskantoinen merkitys omalle toiminnalle. Kerronta kuitenkin keskitetään omaan väkivaltaan, jonka käyttöä perustellaan keinona kieltäytyä joutumasta enää uudelleen väkivallan kohteeksi. Anitan kerronnan sankarimainen sävy on erityislaatuinen verrattuna muun aineiston maltillisempaan puheeseen.

Kolmas aineistosta hahmottamani narratiivi kerroo omissa alakulttuureissaan eläneistä nuorista naisista, joille väkivalta oli luonteva ilmiö heidän sosi-

aalisissa piireissään. *Alakulttuurinarratiivista* rakentaneet parikymppiset naiset olivat lyhyen elämänsä aikana kokeneet väkivaltaa runsaasti niin sen kohteina kuin käyttäjinäkin. Väkivallan kerrottiin olevan toisaalta luonteva osa omia alakulttuuriporukoita, toisaalta ongelmallisen lapsuuden ja nuoruuden seuraamus. Tällaisesta oirehinnan jatkumolle joutumisesta kertoo myös ”Kaisla”.

VV: Kertosiks sää ihan niistä teoista ja kokemuksista, et mikkä niinkun liittyy väkivaltaan, et mikkä on johtanu siihe, et sää jouduit tänne, vankilaan?

Kaisla: No pienempän, tai no mä, minä ja mun sisko ollaan oltu ala... tai tarhassa, sit vanhin sisko oli yläkouluksa ja sit äiti meni naimisiin yhen miehen kaa ja sit se käytti seksuaalisesti hyväks mun siskoa ja sit ne eros. Sit äitil on ollu väkivaltaa miesystävii, et sillee heränny mont kertaa siihe, et äitii on hakattu. Sit mun lapsen isä oli väkivaltane, ja sit mä ite istun nyt useammasta törkeest ryöstöst ja muutamasta törkeest pahoinpitelystä ja muutamast vapaudenriistosta.

Kaisla kuvaa hyvin tiiviisti rankkoja väkivallan ketjuksi muodostuneita perheensä kokemuksia. Kaislan tarinassa naiset ovat väkivallan kohteita – äiti useamman kerran niin, että tyttäret ovat joutuneet kokemaan väkivaltaa tämän haavoittavien miessuhteiden myötä. Väkivallan kokijasta sen tekijäksi päätyminen prosessi juontuu Kaislan kerronnassa lapsuuden ja nuoruuden kokemusmaailmasta, jonka luotteloinnin rinnalla omat rikokset näyttävät itsestäänselvältä väkivaltaprosessin lopputulemalta. Kaisla keskittyi kerronnassaan esittämään väkivallan rationaalisenä ratkaisukeinona huume- ja rikospireissä, joissa oma voimankäyttö saattoi ehkäistä toisten pahempia väkivallantekoja. Kaisla kertoi pohtineensa päihteettömänä ollessaan elämäntulkuaan ja sen merkitystä omille rikoksilleen, mutta niukkailmaisuihin kerronta ei rakenna uhrista tekijäksi -narratiivista yhtä vahvasti kuin kasautumis- tai sisuuntumistarinassa.

Kaikki haastelluista naisista siis paikansivat väkivallan kohteena olemisensa oman väkivallan käyttönsä taustaksi, mikä tehtiin vahvimmin kasautumisnarratiivissa. Sisuuntumisnarratiivissa kerrottiin, että väkivallan kokijuustausta aiheuttaa voimakkaan väkivaltaisen vastareaktion uhkaviin tilanteisiin. Alakulttuurinarratiivissa kerronta keskitetään omaan alakulttuuriin sovitettuun väkivaltaiseen toimijuuteen.

Väkivalta osana toimijuutta

Kaikkissa haastatelussa naiset paikansivat väkivaltaisen toimintansa omien väkivaltakokemustensa seuraukseksi narratiivista riippumatta. Keskei-

seksi narratiiveja erottavaksi piirteeksi nousi omaa väkivaltaa koskevan puheen määrä ja se, kuinka tiiviisti väkivalta kytkettiin toimijuuteen. Erityisesti kasautumisnarratiivissa naiset etäännyttivät väkivaltaa itsestään korostamalla päihtyneisyytään tilanteissa, joissa he tulivat toimineeksi väkivaltaisesti. Väkivallan kertominen päihteiden aiheuttamaksi ja todellisesta minuudesta irralliseksi toiminnaksi on narratiivina niin kulttuurisesti tunnistettava, että sen voi kertoa vailla suurempia selitysvolvollisuuksia. Sen sijaan lapsen kohdistettu väkivalta on kulttuurisesti niin kielteisesti latautunut, että sen kerronta vaatii erityisiä selontekoja kertojan moraalisten kasvojen säilyttämiseksi. ”Briitta” rohkenee esittää kasautumisnarratiivissaan tällaisen moraalisesti riskialttiin kertomuksen väkivallasta lapsiaan kohtaan.

VV: Mihin se väkivalta on muualla sun elämässä liittynyt, jos sitä on ollu ennen tuomio, ja sitte ehkä enemmän, et mitä siitä on seurannu sitte...?

Briitta: Öö joo no, yks oli se, että kyl mä... Kyl mä saatoin, saatoin niinku... ehkä useinkin ni läimäyttää lapsia kovaakin. Mut se, se on niinku aika [huokaa]... Mut kyllä, joo.

VV: Niin et se purkautu sit niinku lapsiin?

Briitta: Joo, ei mitenkään sillai, että olis niinku mitään isompää, mut kuitenkin aina joskus tuli niit tilanteit, ku mä otin liian kovaa tukast tai tukistin liikaa tai läimäytin tai jotain. Mut sit viimeisen kerral mä oikein tunnistin, et ”hetkinen, nyt” – mä itse pyysin lapsille huostaanottoa. (...) Ovat myöhemmin kiittäneet. Sanoneet, että ”jos me oltas mutsi jääty sun luo, meistä ois tullu juoppoja tai narkkareita”. No joo, hyvin mahdollista [naurahtaa].

Briitta kertoi haastattelussaan mittavasta väkivallan kohteena olemisen taustastaan ja pitkästä päihdeongelmahistoriastaan. Tämän historiikkinsa pohjalta hän kertoi omasta lieväksi nimeämästään väkivallan käytöstään lapsiaan kohtaan, jotka kertomuksen mukaan huostaanotettiin Briitan omasta pyynnöstä. Tutkija tarjoaa purkautumisesta kysyessään kasautumisnarratiivia, johon kertoja tarttuu. Sen avulla hän pystyy kertomaan vanhemmuutensa vastuullisuudesta, joka merkityksellistyy lasten kanssa saman katon alla asumisen sijaan kyvyksi päästää heidät huostaanoton verran kauemmas heidän hyvinvointinsa vuoksi. Kasautumistarinalalla on onnellinen loppu, sillä Briitta kertoo, että lapset ovat olleet kiitollisia huostaanotosta ja pysyneet luottamuksellisissa väleissä äitinsä kanssa. Briitan kertomus lapsiin kohdistetusta väkivallasta on aineistossa ainoa laatuaan. Muutoin

vanhemmuus ei juurikaan ollut esillä naisten väkivaltakertomuksissa.

Suuri osa naisten kertomista väkivaltakokemuksesta sijoittui suhteisiin miesten kanssa, erityisesti parisuhdekontekstiin. Henkisenä, fyysisenä ja mahdollisesti myös seksuaalisena ilmenevän väkivallan parisuhteeseen aiheutti mies, jota oli äärimmäisen vaikeaa ja vaarallistakin vastustaa. Naiset selittivät oman väkivaltaisuutensa olleen fyysisistä reagoitua miehen toimintaan. Tämä reagointi tarcoitti itsepuolustusta välittömässä väkivaltatilanteessa. Se saattoi myös tarkoittaa aiemmin koetusta väkivallasta kumpuavaa väkivaltaista reagoitua uhkaavissa tilanteissa tai omaa aloitteellista mutta harkitsematonta väkivaltaista toimintaa.

Sisuuntumisnarratiivia rakentanut ”Marja” kertoi kokeneensa runsaasti väkivaltaa parisuhteessaan, mutta hän määritteli väkivallan jatkumolleen oman toimintansa kannalta keskeisimmäksi haavoittavaksi ihmissuhteeseen äitisuhteensa.

Itseasias niinku, mulla meni hermo äitiin. Ja olin niinku päihtynyt ja siis... Mä sanoin vaan äitille, et ”en mä niinku kestä enää sun valheita”, jotka kantaa juurensa lapsuudesta, ja sit sitä on ollu koko elämän, mitä mä oon äitin kans ollu, ni yhtä valehtelua ja... [huokaa]. Semmosta, ja sit mä niinku... Päätinpä nyt vaan, että ”mä tapan ton”. Yymmh. [Selvittää tapoja, joilla pahoinpiteli äitiä.] Ja sit se herätti mul semmosii tunteit, että niinku... Et mä haluun tost ihmisest eroon, et en mä jaksa, et ei mun oo pakko kärsii enää ja mun ei oo pakko voida huonosti (...) Mä, siis mä oon käsitelly tätä mitä mä oon tehny ja tietenki [huokaa] kannan siit vastuun, mutta en kadu, niinku tekoa.

Marja mainitsee olleensa rikoksensa tehdessään päihtynyt, mutta hän keskittää kerrontansa kuitenkin pääpainoisesti omaan toimintaansa. Toimintaan liittyy spontaaniudesta (”päätinpä nyt vaan”) huolimatta tilanteista harkintaa, sillä Marja kertoo tapahtumaan liittyneiden tunteiden ja ajatusten reflektoinnista. Marja paikantaa oman väkivaltaisuuteen ajautumisensa perustaksi äitinsä toiminnan ja valinnat, joista hän koki joutuneensa kärsimään läpi elämänsä.

Katumuksen puutteesta kertominen on erityistä aineiston valtavirtaan nähden. Suurin osa naisista ei kommentoinut katumusta tai häpeää keronnassaan, mutta sisuuntumisnarratiivia käyttäneet naiset toivat eksplisiittisesti esiin katumuksen puutteensa. Vaikka teko on tehty päihtyneenä, se katsotaan oikeutetuksi. Väkivaltarikoksen kohde on ennen naisen tekoa toiminut toistuvasti kertojaa haavoittaen tai uhaten, jolloin vastuuta naisen sisuuntumisesta ja sen aiheuttamasta väkivallasta sysätään teon kohteelle. Katumattomuus

desta kertomisen voi ajatella lisäävän entisestään säröjä väkivaltaa käyttäneen naisen ”feminiinisyyteen”, sillä tuhoava toiminta ei sovi kulttuurisesti odotettuun hoivaavaan ja passiiviseen naiseuteen (Venäläinen 2017). Kun kerronta keskitetään väkivallan kohteen haavoittavaan toimintaan, sisuuntumisenarratiivin kertoja voi lieventää omaa vastuutaan teostaan.

Alakulttuurinarratiivivia käyttäneet naiset puolestaan kertoivat väkivallasta ratkaisukeinona ja toisaalta statuskysymyksenä porukoissaan: omalla väkivallalla voitiin ehkäistä muiden vakavampaa väkivaltaa. Statukseen liittyvä väkivalta tuki vaarallisen imagon ylläpitoa, johon ei sopinut alistuminen toisten väkivallalle tai kunniaa loukkaaville teoille. ”Outi” kertoo tästä alistumattomasta asenteestaan, jonka varjelemisen hän kertoo seuravassa ensisijaiseksi väkivallattomuuteen nähden.

VV: Mitä sää ite aattelet niinku ton väkivallan kannalta, että onks se semmone asia, mitä sää haluut välttää jatkossa?

Outi: No kyl mä sitä haluan välttää jatkossa, mutta eihän sitä ikinä tiedä, mihin tilanteeseen joutuu. (...) [K]u mä vapaudun, ni kyl mä nyt yritän pysyä kaidalla tiellä, mut jos sielt tulee joku tilanne, et joku tulee motasee mua turpaan, ni en mä oo vaan kädet pystyssä, mä antasin kyllä takasi ja kaks kertaa lujempaa.

VV: Joo. Mites sitte se, ku sää sanoit, et nää pahoinpitelyt on ollu sellasia tilanteita, että vaikka jollekki sun kaverille on sanottu tai on loukattu sun kaveria, tai vähän niinku hyökätty päälle, nin... Mitä sää niinku noista aattelet jatkon kannalta, että jos tulee sellasia tilanteita, niin ooksää aatellu, et miten sää niissä toimit?

Outi: No siis toi kaveriporukka, mis noi pahoinpitelyt on tapahtunu, ni siel oli niinku muijii ja jätkii, ni mä oon lopettanu niitten kanssa. Et nyt mulla on suurin osa kavereista niinkun tavallaan miehiä. Just sen takii, että mä tiedän, et ne pojat osaa tapella ihan itekki.

Outi kertoo tahtovansa pysyä poissa rikoksista, mutta hän korostaa vahvasti, että ei suostu vastaanottamaan väkivaltaa, vaan on valmis antamaan pahoinpitely-yritykset ankarasti takaisin. Outi on selvittänyt olleensa aiemmin tyttöpainotteen kaveriporukkansa johtohahmo, sillä hän oli vanhin ja ratkoi väkivaltaakin käyttäen tilanteita, joissa heikommat tytöt tarvitsivat apua. Outi erottautuu heikoista naisista ja liittyy itseään vahvoihin miehiin niin identiteetiltään kuin sosiaalisilta suhteiltaan. Outi on performoinut väkivallan käytöllään maskuliinista vahvuuttaan, mihin ei sovi väistäminen, joten Outi ei juurikaan vakuuttele toimivansa jatkossa väkivallattomasti.

Kasautumisenarratiivissa siis itse koettu väkival-

ta kanavoituu omaan toimintaan ja purkautuu oireilevana väkivaltakäytökseenä, useimmiten päihdyneenä. Sisuuuntumisenarratiivissa vuosikausia patoutunut haavoitetun tuska kytkeytyi naisten väkivaltaiseen toimintaan hallitsemattomana reagoituna koettuun uhkaan, mitä kuitenkin kyettiin analysoimaan jälkikäteen tarkastikin. Alakulttuurinarratiivissa väkivalta puolestaan toimi luontevasti osana huumeisiin tai muuhun laittomaan toimintaan liittyviä porukoita, joissa väkivalta oli ongelmanratkaisukeino ja statuksen performointia.

Tulevaisuuden väkivallaton toimijuus

Suhtautuminen tulevaisuuteen kuvattiin kaikissa kertomuksissa toiveikkaaksi. Naisista jokainen kertoi työstäneensä väkivaltakokemuksiaan ammattiavun piirissä joko ennen vankilaa tai vankeudessa, osa molemmissa. Työstämistä oli tehty riippumatta väkivallan laajuudesta elämänsänsä. ”Iisan” kasautumisenarratiivi poikkeaa vahvasti useamman vuosikymmenen väkivallan jatkumolta ja päihdeongelman kanssa tasapainottelemista käsittelevistä tarinoista. Iisan väkivaltakokemukset sijoittuivat yksittäiselle jaksolle elämänsänsä, joka oli ennen parisuhdetta väkivaltaisen miehen kanssa ollut ongelmaton ja lainkuuliainen. Seuraavassa Iisa kertoo vapautuessaan palaavansa rikoksettomaan ja väkivallattomaan elämänsänsä, jonka vankilaan johtanut ihmisisuhde-episoodi väliaikaisesti katkaisi.

Tavallaa sitte niinku täällä, ku sitä on käsitelty ja sit nytte toi koevapausvalmistelu ja tällai, ”miten palaa”, että ”miten elän elämäni rikoksettomasti” ja näin pois päin. Sit mä oon niinku, et ”no... et mun rikos oli niinku, et mä puolustin itteetäni. Ja rikos mua kohtaan niinku se, et mä olin siinä parisuhteessa.” En mä aio sellaseen [nauraa] ikinä enää palata. Et sitä on hankala niinku sillee ajatella, et ”miten mä niinku [huokaa]... eläisin rikoksettomasti”, jos mä oon koko elämäni eläny rikoksettomasti...! Et yks alle vuoden mittainen elämän haihdus... eron jälkeen, ja se on niinku siinä.

Iisa kertoi haastattelussaan kulttuurisesti tunnistettavan pahaenteisen tarinan narsistisen ihmisen kanssa seurustelemisesta ja suhteen kohtalokkaimista seurauksista. Tällainen seuraus oli eron jälkeen tapahtunut väkivaltaiseksi kärjistynyt tilanne, jossa hän kertoi joutuneensa puolustautumaan entistä miesystävänsä vastaan tämän käyttäytyttyä väkivaltaisesti ja uhattua tappaa hänet. Iisa kertoi, että tilanne oli aiheuttanut hänelle väkivaltarikostuomion. Psykopatiaa ja muutoin psykopatologiaa koskevat diskurssit ovat olleet niin pinnal-

la 2000-luvulla, että Lisa voi niiden kautta tutulla narsistin uhrin tarinalla esittää väkivaltakertomuksensa rikolliseksi stigmatisoitumatta. Lisa rakentaa kertomuksessaan myös itsestään rikoksen ja väkivallan todellisen kohteen, vaikka hän kertoi olleensa ainut tapauksesta tuomittu osapuoli.

Lisa painotti kerronnassaan myös kontrastia oman taustansa ja tyypillisen naisvängin taustan välillä. Yhteistä Lisan ja muiden naisten kerronnalle on toimijuuden epätasainen jakautuminen: naiset kertoivat, että väkivaltakokemukset ihmissuhteissa olivat aiheuttaneet välillisesti heidän omat rikostilanteensa. Tulevaisuuden osalta Lisan kertonta kuitenkin poikkeaa aineiston valtavirtatarinasta, jossa päihde- ja väkivallattomuudessa onnistumista jännitetään, vaikka tulevaisuuteen suhtaudutaankin toiveikkaina. Osa naisista mainitsi olevansa huolissaan kyvystään ylläpitää väkivallattomuutta vapautumisen jälkeen, sillä väkivalta oli kasautumisen tai sisuuntumisen kautta liittynyt osittain identiteettiin.

Normatiivisessa kerronnassa väkivalta liitettiin päihdyneisyyteen. Päihdeongelman työstämisen katsottiin ehkäisevän väkivallan kokemisen ja käyttämisen jatkossa. Lähes kaikki naisista puhuivat päihdeongelmasta vapautumisesta väkivallan ehkäisijänä. Suurin osa naisista korosti vähäistä toimijuuttaan ja pystyi näin irrottamaan väkivaltaisuuden aidon identiteettinsä mukaisesta toiminnasta. Säännön vahvistavia poikkeuksia aineistossa olivat kertomukset, joissa oman väkivallan käyttämistä korostettiin sisuuntuneisuus- tai alakulttuurinarratiivien.

Myös sisuuntumisenarratiivia tuottaneet naiset kertoivat väkivallan jatkumoa uhrista päihdeongelmaiseksi ja tekijäksi, mutta tarina painottui omaan toimintaan. Väkivalta liittyi kertojaan toimijuuden kautta. Sisuuuntumistarinan kertojan oma toiminta on siis uhriuskokemusten laukaisemaa ja väkivallan kohteen aktivoimaa. Tulevaisuus kerrotaan toiveikkaan väkivallattomaksi korostamalla tarvetta pysyä erossa väkivaltaa aktivoivista ympyröistä ja päihdeistä, kuten Anita tekee.

VV: Mitä sää ajattelet niinku jatkan kannalta tosta väkivallasta, että näkykö se jotenki sun elämässä jatkossa?

Anita: Toivottavasti ei. Et en oo ajatellu mitään kynneltatuointeja enkä muutakaa ottaa [nauraa]. Mä oon, niinku sanoin sulle että kun viisaampi väistää, sen veran niinku aina oon yrittäny järkevä olla tai niinku muuta. Paitsi nyt, järki hämärty, tässä hommassa, mutta tota. Kyllä sitä pitää oikeesti osata niinkun... karsia ja luovia sitä kaveripiiriänsä ja tuttavapiiriänsä. Et en mei-

naa ylpeeks heittäytyä, et jos jossain kävelevät vastaan, ni tottakai niinku tervehin ja voin ehkä kuulumiset kysyä, mutta se, ei tule puhelinnumeroita taikka muita niinku olemaa.

Anita kertoo jopa humoristisävytteisesti, että ei aio jatkaa väkivaltaista toimintaa. Hän korostaa, että vältteleminen on viisasta ja aktiivista toimintaa. Oma väkivaltainen toiminta on keskeisessä roolissa sisuuntumisenarratiivissa, mutta kertoja pystyy välttämään sen karttamalla väkivallalle altistavia tilanteita.

”Netta” puolestaan ulkoistaa väkivaltaisuuden itsestään ja paikantaa sen osaksi toimintaa, johon hän ajautui huumemamaailmaankin liittyvän kaveriporukansa myötävaikutuksesta.

VV: Niin miten sää aattelet että mietityttääks sua jotenki jatkossa se väkivalta? Että onks se semmone asia, mitä sun pitää miettiä tai välttää tai...? Vai onks se ihan taaksejäänyttä?

Netta: Siis kyl mun sitä sillä tavalla pitää miettiä, että mä en voi ollenkaan olla noitten ihmisten kans tekemisissä, ettei just tuu mitään... ongelmia, enkä mä ala käyttämään mitään, eikä oo semmoses seurassa. Siellä niinku jotenki ihannoidaan sitä väkivaltaa.

VV: Joo. Elikkä sää aattelet, että ehkä... enemmän että se väkivalta on niinku tullu sun omaan toimintaan sitä kautta just, että on ollu siinä porukassa, missä on käytetty...

Netta: Joo

VV: ... ja sitte on niinku ite käyttäny.

Netta korostaa alakulttuurinarratiivissaan entisen porukan aiheuttamia ongelmia ja puhuu painokkaasti tarpeesta pysyä erillään entisistä piireistä. Hän kertoi väkivaltaisen toimijuutensa olleen kovan päihdeidenkäytön ja toisaalta väkivaltaa ihannoivan tuttavapiirin tuottamaa. Netta kertoi ajautuneensa huumeoporukoihin päätettyään hyvin henkisesti väkivaltaisen suhteen, jonka aiheuttamaa ahdistusta hän ei kyennyt selvittämään selvänä. Piireihin hän kertoi ajautuneensa mielenterveysongelmiensa vuoksi. Netta korosti, että ei ole päihdeongelmainen. Tulevaisuutensa väkivallattomuuden onnistumisen edellytykseksi hän summaa huumeoporukoista erossa pysymisen.

Narratiivista riippumatta naiset kertoivat pyrkivänsä väkivallattomaan toimijuuteen tulevaisuudessa. Vahvimmin väkivallattomuuden tavoittelusta kerrottiin kasautumisenarratiivissa, mutta myös sisuuntumisenarratiivissa naiset kertoivat kykenevänsä väkivallattomuuteen välttämällä väkivaltaa laukaisevia ihmisiä ja tilanteita. Alakulttuurinarratiivia kertoneet naisetkin puhuivat väkivallan välttämisestä, mutta he korostivat välttelyn haasteita.

Johtopäätökset

Paikansin aineistostani kolme erilaista väkivaltanarratiivia, joilla naisvangit kertovat toimijuudesta väkivallan kokijoina ja tekijöinä. Toimijuus rakentuu naisten väkivaltakertomuksissa vaihteikkaaksi. Se käsittää kasautumisenarratiivissa viimesijaista reagoitua, sisuuntumisenarratiivissa aktiivista väkivallan vastustamista väkivallalla ja alakulttuurinarratiivissa vahvuuden performointia.

Kasautumisenarratiivissa työstämättä jääneiden väkivaltakokemusten ja niiden mukanaan tuomien ongelmien kerrotaan rankkuutensa vuoksi selittävän kertojan omaa väkivaltaisuuteen päätymistä. Väkivaltaisen toiminnan kerrotaan juontuvan väkivallan kohteena olemisen kokemuksista, joiden kerrontaan tarina painottuu. Naiset selittivät toimijuutensa pienuudella (eli vaihtoehtojen puutteella) sitä, että he eivät päässeet irti väkivaltaisista ihmissuhteistaan. Pienestä toimijuudesta kerrottiin myös oman väkivallan käytön osalta: väkivalta ei ole tietoinen valinta, vaan aiempien elämäkokemusten aktivoima reaktio uhkaavaan tilanteeseen. Uhidiskurssia kuitenkin moninaistettiin kertomuksella omiin lapsiin kohdistuvasta väkivallasta. Päihdeettömänä pitäytymisen kerrottiin ehkäisevän tulevaisuudessa väkivallan kokeminen ja tekeminen. Kasautumisenarratiivi, jota naisista kuusi kertoi, oli kolmesta hahmottamastani narratiivista yleisimmin käytetty.

Niin ikään sisuuntumisenarratiivissa väkivallan kokemuksilla katsotaan olevan kauaskantoinen merkitys omalle toiminnalle, mutta kerronta keskittään omaan väkivaltaiseen toimintaan uudelleenuhriutumisen voimallisesti kieltäytymisenä. Väkivaltakokemuksiin liittyvä toiminta kerrottiin pieneksi siltä osin kuin siihen viitattiin, mutta omaan väkivaltaan liittyvä toimijuus ei ollut yhtä vaatimatonta, vaan olennainen osa tarinaa. Väkivallan vastustamista rakennetaan kerronnassa siinä määrin tietoisesti valituksi, että sitä on mahdollista reflektoida jälkikäteen. Toisaalta kertojat toivat esiin, että eivät muista kaikkea väkivallanteoistaan. Sisuuuntumisenarratiivissakin tulevaisuuden tavoitteeksi kerrottiin väkivallattomuus, joka edellyttää päihdeiden ja väkivallalle altistavien ihmisten ja tilanteiden välttämistä. Tätä narratiivia kertoi kaksi haastattelemistani naisista.

Alakulttuurinarratiivissakin uusinnetaan uhidiskurssia korostaen haavoittuvuuden kokemusten kauaskantoisuutta. Kaltoinkohdellun lap-

sen toimijuus väkivaltaisissa kodeissa konstruointiin pieneksi, mutta oma nuoruuden ja aikuisuuden väkivaltainen toimijuus melko vahvaksi. Eriytyistä on kerronnan sijoittuminen päihdemaailmaan, jossa oma väkivaltaisuus purkautuu sivulliseen uhriin tai päihdekuviotuttavaan. Väkivalta oli päihtyneenä tai alakulttuurin rationaliteetissa toimimista – järkevä ratkaisukeino, jolla voitiin ehkäistä toisten vakavampaa väkivaltaa. Sitä käytettiin myös instrumentaalisesti lojaliteetin osoittamiseen omalle alakulttuurilliselle ryhmälle ja ”koviksen” aseman rakentamiseksi kaveripiirissä pärjäämiseksi (ks. Honkatukia & al. 2004). Alakulttuuritarinaa kertoi kolme naista. Narratiivi nostaa esiin aineistoni sukupolvieron: alle 30-vuotiaat kertoivat väkivallan rationaaliseksi ongelmanratkaisukeinoksi päihdekuvioissa, kun taas yli 40-vuotiaat naiset konstruivat väkivallan ihmissuhteiden viimesijaiseksi puolustautumiskeinoksi. Tarvittaisiin jatkotutkimusta selvittämään, onko aineistossa ilmennyt sukupolviero rikostyyppisessä pienen otannan sattumaa vai yleisempi trendi.

Väkivallan kokijuus ja tekijyys eivät kietoudu kerronnassa yhteen suoraviivaisen kronologisesti vaan ambivalentisti, jolloin naisvankien väkivallan toimijuutta muotoilevat *sumeat rajat (blurred boundaries)* (Ferraro 2006). Kathleen Ferraron (mt.) mukaan kulttuurinen tendenssi erotella väkivaltaa kokeneet naiset moraalisesti puhtoihin ”aitoihin selviytyjiin”, jotka irrottautuvat sujuvasti alistavista parisuhteista, ja ongelmaisiin, jotka ovat yhtäläillä väkivallan tekijöitä kuin kokijoita, vaikeuttaa väkivaltaa kokeneiden naisten kompleksisen kokemusmaailman ymmärtämistä. Syvällisemmän ymmärtämisen mahdollistamiseksi arvottava dikotominen kategorisointi väkivaltaa käyttäneiden naisten väliltä tulisi purkaa. Lisäksi tulisi varoa kulttuurillemme tyypillistä tapaa selittää yksioikoisesti naisten uhriudella heidän rikoksiin ajautumisensa. Uhriudella on epäilemättä usein merkitystä rikoksiin ajautumisessa, mutta se ei aina liene ensisijainen rikoksen kannalta. Uhriutta yksiuotteisesti korostavaan diskurssiin kiinnittyminen kaventaa ymmärrystä naisvankien kokemuksista, sillä siten lujitetaan passiivisen naiseuden konstruktioita. (Kruttschnitt & Carbone-Lopez 2006.)

Väkivallan kohteena olemisen kokemukset olivat runsaina läsnä aineistossani, mutta naiset eivät yksiselitteisesti perustelleet niillä omaa väkivaltaansa. Aineistoni haastattelukokonaisuuksissa neuvoteltiin uhidiskurssin kanssa sitä kerron-

nan lähtökohtana käyttäen, kuitenkin kyseenalaistaen sitä korostamalla omaa aktiivisuutta väkivallan käyttäjänä, siirtämällä keskustelua päihdeongelmaisuuteen ja pohtimalla oman väkivallan sisäsyntyisyyden mahdollisuutta. Naiset myös haastoivat kerronnassaan naisvankikategoriaan liitetävää uhriuden äärimmäisyyttä, vaikka he kertoivatkin hyvin rankoista väkivallan kokemuksista ja julmasta kohtelusta. Esimerkiksi parisuhdeväkivallasta kerrottiin rankan, kokonaisvaltaisesti kontrolloivan intiimin terrorismin ohella (Johnson & Ferraro 2000) myös lievempinä väkivalta-koemuksina. Intiimi terrorismi viittaa sukupuolistuneen väkivallan tutkimuksissa esillä olleeseen vakavaan, alati pahenevaan ja kokonaisvaltaiseen suhteen toisen osapuolen harjoittamaan kontrollointiin. Intiimi terrorismi oli esillä naisten kerronnassa, mutta osa naisista tuotti kerronnassaan arkipäivän parisuhdeväkivaltaa (mt.) kertoessaan nykyisessä parisuhteessa tapahtuneista omista ja puolison väkivallan teoista, joista huolimatta suhdetta haluttiin jatkaa.

Tämän tutkimus on jatkanut keskustelua vankitaustaisten naisten tavoista kertoa väkivallastaan.

Tutkimuksen tulosten mukaan naisvangit rakentavat toimijuuttaan väkivaltakertomuksissaan viivaiteikkaassa suhteessa uhridiskurssiin. Pienestä toimijuudesta kertominen mahdollistaa selontekemisen väkivallan jatkumisesta elämänsäkululla niin että toimijuus, vähintään pienenä, säilyy kertojan ulottuvissa. Se avaa naisille särkyvyyden kulttuurisen kieltämisen ja pärjäämisen eetosken marginaaliin tilan puhua omaehtoisesti väkivaltakokemuksistaan. Naiset kertoivat tällaisen väkivallan retrospektiivisen tarkastelun mahdollistavan heille väkivallan positioiden käsittelyn ja tulevaisuuden väkivallattomuuteen pyrkimisen. Tietoa vankitaustaisten naisten tavoista konstruoida kokemaansa ja käyttämänsä väkivaltaa voidaankin hyödyntää ammatillisissa kohtaamisissa naisten monisävyisen toimijuuden tunnistamiseksi sekä naisvankien erityistarpeet huomioivien palveluiden kehittämisessä. Väkivaltakeromuksista neuvottelemalla voidaan vahvistaa ja uudelleenrakentaa vankitaustaisten naisten toimijuutta (ks. Jokinen 2000) kauemmaksi väkivallasta ja näin tukea naisten hyvinvointia, turvallisuutta ja rikoksettomuutta.

Saapunut 21.12.2017
Hyväksytty 1.5.2018

KIRJALLISUUS

- Brookman, Fiona: *The Shifting Narratives of Violent Offenders*. S. 207–234. New York: New York University Press, 2015.
- Comack, Elizabeth & Brickley, Salena: *Constituting the Violence of Criminalized Women*. *Canadian Journal of Criminology and Criminal Justice* 49 (2007):1, 1–36.
- Ferraro, Kathleen: *Neither angels nor demons: Women, crime and victimization*. Boston: Northeastern University Press, 2006.
- Georgakopoulou, Alexandra: *Small Stories Research. Methods - Analysis - Outreach*. S. 255–271. Teoksessa De Faga, Anna & Georgakopoulou, Alexandra (toim.): *The Handbook of Narrative Analysis*. Hoboken: Wiley, 2015.
- Granfelt, Riitta: *Naisten kokemuksia kodittomuudesta ja vankuudesta*. S. 199–219. Teoksessa Virokannas, Elina & Värynen, Sanna (toim.): *Varjoja naiseudessa*. Kuopio: Unipress, 2013.
- Hester, Marianne: *Potrayal of Women as Intimate Partner Domestic Violence Perpetrators*. *Violence Against Women* 18 (2012): 9, 1067–1082.
- Honkasalo, Marja-Liisa: *Katveessa – Pieni toimijuus kriittisenä avauksena toiminnan teoriaan*. *Tiede & Edistys* 38 (2013):1, 42–61.
- Honkatukia, Päivi & Nyqvist, Leo & Pösö, Tarja: *Väkivalta koulukodista käsin*. S. 151–188. Teoksessa Jahnukainen, Markku & Kekoni, Taru & Pösö, Tarja (toim.): *Nuoruus ja koulukoti*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto 2004.
- Husso, Marita & Virkki, Tuija & Norko, Marianne & Hirvonen, Helena & Eilola, Jari & Notko, Marianne: *A spatial-temporal, intersectional and institutional approach to interpersonal violence*. S. 1–14. Teoksessa Husso, Marita & Virkki, Tuija & Norko, Marianne & Hirvonen, Helena & Eilola, Jari & Notko, Marianne (toim.): *Interpersonal Violence. Differences and Connections*. London & New York: Routledge, 2017.
- Johnson, Michael & Ferraro, Kathleen: *Research on domestic violence in the 1990s: Making distinctions*. *Journal of Marriage and Family* 62 (2000): 4, 948–963.
- Jokinen, Arja: *Narratiivit muutostyön resurssina*. Naisten kertomusten muotoutuminen turvakodissa käytävissä keskusteluissa. S. 131–165. Teoksessa Jokinen, Arja & Suoninen, Eero (toim.): *Auttamistyö keskusteluna*. Tampere: Vastapaino, 2000.
- Kaasila, Raimo: *Eri lähestymistapojen integroiminen narratiivisessa analyysissä*. S. 41–67. Teoksessa Kaa-

- silä, Raimo & Rajala, Raimo & Nurmi, Kari E. (toim.): *Narratiivikirja. Menetelmiä ja esimerkkejä*. Rovaniemi: Lapin yliopistopaino, 2008.
- Kruttschnitt, Candace & Carbone-Lopez, Kristin: Moving beyond the stereotypes: Women's subjective accounts of their violence. *Criminology* 44 (2006): 2, 321–351.
- Kääriäinen, Juha & Danielson, Petri: Naiset rikoksen tekijöinä ja uhreina. S. 219–229. Teoksessa *Rikollisuustilanne 2016. Rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa. Katsauksia 22/2017*. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, 2017.
- Laitinen, Merja & Uusitalo, Tuula: Narratiivinen lähestymistapa traumaattisten elämäntapahtumien tutkimuksessa. S. 106–151. Teoksessa Kaasila, Raimo & Rajala, Raimo & Nurmi, Kari E. (toim.): *Narratiivikirja: Menetelmiä ja esimerkkejä*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 2008.
- Lattu, Emmi: *Naisten tekemä väkivalta*. Tampere: Tampere University Press, 2016.
- Lawler, Steph: Narrative in Social Research. S. 243–259. Teoksessa May, Tim (toim.): *Qualitative Research in Action*. London: SAGE Publications Ltd, 2002.
- Lehti, Martti & Suonpää, Karoliina & Kivivuori, Janne: Henkirikokset. S. 13–48. Teoksessa *Rikollisuustilanne 2016. Rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa. Katsauksia 22/2017*. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, 2017.
- Notko, Marianne: *Väkivalta, vallankäyttö ja vahingoittuminen naisten perhesuhteissa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 2011.
- Ronkainen, Suvi: Intiimi loukkaus ja haavoittuvuus. Seksuaalisen väkivalta ja pornografisoivat narratiivit. S. 43–83. Teoksessa Sari Näre & Suvi Ronkainen (toim.): *Paljastettu intiimi. Sukupuolistuneen väkivallan dynamiikka*. Rovaniemi: Lapin yliopistopaino, 2008a.
- Ronkainen, Suvi: Kenen ongelma väkivalta on? Suomalainen hyvinvointivaltio ja väkivallan toimijuus. *Yhteiskuntapolitiikka* 73 (2008b): 4, 388–401.
- Venäläinen, Satu: Women as perpetrators of violence. Meanings of gender and violence in the tabloid press and in the narratives of women imprisoned for violent crimes. Helsinki: Publications of the Faculty of Social Sciences 62:2017, 2017.
- Viitanen, Päivi: *The Health, Work Ability and Health-care Needs of Finnish Female Prisoners*. Tampere: Tampere University Press, 2013.
- Weizmann-Henelius, Ghitta: *Violent female perpetrators in Finland. Personality and life events*. Vaasa: Vanha Vaasa Hospital, 2004.

ENGLISH SUMMARY

Vera Virolainen: Female prisoners' stories of violence: diversifying the victim discourse with small stories and nuanced agency (Naisvankien tarinoita väkivallasta: ubridiskursseja moninaistavat pienet kertomukset ja vivahteikas toimijuus)

Female prisoners in Finland occupy a dualistic position with regard to violence: they have both experienced extensive violence during their life course, and they are usually convicted of violent offences. However women themselves rarely get the opportunity to tell their own stories about violence, from their own vantage-points. Rather, violent women are simplistically construed as 'victims' or as 'mad' or 'bad', affording them little agency. In the framework of gendered violence such constructs are critically analysed and deconstructed in order to highlight the gendered dynamics of violence which shapes our views as to who is responsible for violence, and who is worthy of help and support.

I interviewed eleven imprisoned women who regarded themselves as having been both objects and subjects of violence. Using the tools of narrative analysis and the small stories method, I looked at how women constructed the meanings of their violent experiences

and what kind of agency they produced. The women had three different types of narratives. In what I call the 'piling up narrative', women emphasized their position as objects of violence and their reactions to violence initiated by someone else. In these accounts they had only limited agency. In the 'becoming fed up' narrative, women described their substantive history of violent experiences and stressed their violent resistance against further victimization. They showed stronger agency than in the previous narrative. The third, 'subculture narrative' constructed women as active agents of violence within their substance use or criminally oriented social circles. Women choose to resort to violence in order to prevent greater violence by their peers, or to establish an image of a strong subject.

The findings indicate that female prisoners use multiple nuanced narratives to construct their relations to violence and agency. The analysis contributes to unravelling the narratives of imprisoned women so that they can be better understood and reflected.

Keywords: female prisoners, gendered violence, narratives, small stories, agency.